

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

А. В. ГАЙДАШ

**ДИСКУРС СТАРІННЯ У ДРАМАТУРГІЇ США:
ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ, СЕМАНТИКА, ПОЕТИКА**

МОНОГРАФІЯ

Акцент ПП
Дніпро
2019

УДК 82-2(73):159.922.63

Г 14

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України (протокол № 7 від 29.08.2019 р.)

Науковий редактор:

Висоцька Н. О., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії та історії світової літератури ім. професора В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету.

Рецензенти:

Бондарева О. Є., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури та компаративістики Київського університету імені Бориса Грінченка.

Філоненко С. О., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету.

Степанова А. А., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології та перекладу Університету імені Альфреда Нобеля.

Гайдаш А. В.

Г 14

Дискурс старіння у драматургії США: проблемне поле, семантика, поетика: монографія / А. В. Гайдаш. – Дніпро: Акцент ПП., 2019. – 416 с.

ISBN 978-966-921-242-9

У монографії досліджується специфіка конструювання дискурсу старіння у драматургії США за допомогою інструментарію літературознавчої геронтології. У фокусі розвідки – розгляд літературознавчої геронтології як сучасної міждисциплінарної галузі та імплементація її на практиці у поле української науки про літературу. Розглянуто проблемно-семантичні та поетикальні аспекти вікової динаміки старіння у текстах американських драматургів із залученням типологічних паралелей із творами інших національних літератур. Висвітлені, зокрема, моделі міжпоколінських конфліктів, гетеротопії геріатричних закладів, функціонування мотивів «перегляду життя» та ремінісценцій, жанрові різновиди п'єси-спогаду та «історії хвороби», переплетіння еротико-танатичних первнів, а також зображення творчих імпульсів у пізній зрілості. Проаналізовано репрезентації ейджизму та художні варіанти мінімізації ейджистських стереотипів у драматичних текстах.

Видання адресовано літературознавцям, студентам-філологам, викладачам історії драми та літератури, аматорам літератури США, а також усім, хто цікавиться культурними аспектами проблематики літнього віку та старіння.

УДК 82-2(73):159.922.63

ISBN 978-966-921-242-9

© А. В. Гайдаш, 2019

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень та скорочень	5
Вступ	6

**Розділ I. ДИСКУРС СТАРІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ,
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ**

1.1. Концепції старіння у контексті ЛГ	19
1.2. Дискурс старіння у західній літературі: діахронічний зріз	44
1.3. Функціонування стереотипів ейджизму в соціокультурному просторі	75

**Розділ II. ДИСКУРС СТАРІННЯ У ЗНАКОВИХ
ДРАМАТУРГІЧНИХ ТЕКСТАХ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

2.1. Міфологічні архетипи мудрих старих у давньогрецькій трагедії	90
2.1.1. <i>Старець і Стара</i> у давньогрецьких драматичних творах	92
2.1.2. <i>Художні моделі хорів старійшин</i> в античній драматургії ...	103
2.2. Ейджистські зображення процесів старіння в античній комедії	109
2.3. Репрезентації МК: від «Короля Ліра» до «Буни»	119
2.4. Функції ремінісценцій у драматургії «третього віку»	138
2.5. Поетика геріатричної гетеротопії	153
2.6. «Смертельний Ерос» у п'єсах з віковими аспектами старіння	158
2.7. «Портрет митця» у пізній зрілості: <i>late style</i>	169

**Розділ III. ХУДОЖНІ МОДЕЛІ КОНСТРУЮВАННЯ
ДИСКУРСУ СТАРІННЯ В ДРАМАТУРГІЇ США:
ВІД ВИТОКІВ ДО СУЧАСНОСТІ**

3.1. Репрезентації літнього віку в ранніх американських п'єсах	175
3.2. <i>May/December</i> romance в драматургії Ю.О'Ніла	186
3.3. Трагедія старіння та дисфункції пам'яті в п'єсах А. Міллера	197
3.4. Геронтофобія у творчості Т. Вільямса	211
3.5. Старіння як пограниччя в драматургії парадоксу Е. Олбі	224

**Розділ IV. ПРОБЛЕМНО-СЕМАНТИЧНІ РИСИ ДИСКУРСУ
СТАРІННЯ В ДРАМАТУРГІЇ США КІНЦЯ XX–XXI cc.**

4.1. Жанрові особливості п'єси-спогаду.....	234
4.2. Формування моделі «солідарність-конфлікт».....	260
4.3. «Священні або заборонені місця»	298
4.4. «Історія хвороби» як жанровий різновид дискурсу старіння.....	320
4.5. Ерос/Танатос у драматургії США про «третій вік».....	327
4.6. Творчість як складова динаміки гармонійного старіння	353
 Висновки.....	 371
 Бібліографія.....	 382

Перелік умовних позначень та скорочень

ЛГ – літературознавча геронтологія

МК – міжпоколіннєвий конфлікт

Вступ

Активне здійснення міжгалузевих досліджень на перетині наук, що досі мислилися як окремі галузі знань, свідчить про потужність глобалізаційних процесів у сучасному світі. Вчені користуються міждисциплінарним модусом дослідження, «що передбачає активне залучення даних суміжних наук з метою якнайкращого пояснення природи та функцій досліджуваного об'єкта» [51, с. 21]. Літературознавчі студії дедалі частіше здійснюються на межі з іншими суспільними науками. На зламі 80–90-х років XX ст. С. Жулківський зазначав, що проблемою таких досліджень залишається недосконалість перекладу здобутків однієї наукової галузі метамовою іншої, однак їхньою безперечною перевагою є можливість розв'язання раніше неосяжних практичних завдань: «Вирішення комплексних проблем суспільної практики вимагає взаємодії багатьох дисциплін на ґрунті інтегрованих критеріїв оцінювання, необхідного у суспільній практиці та суспільній теорії» [73, с. 251]. А. Кошелев висловлює потребу у формуванні «єдиної (міждисциплінарної) когнітивної науки», що об'єднувала б усі наявні знання, зокрема, і літературознавчі, оскільки наразі «єдина парадигма, яка би спрямовувала дослідження в психології, теорії пізнання, еволюційній біології, соціології та інших суміжних науках в єдине річище, відсутня» [100, с. 235].

За умови оновленого погляду на диференційованість знання та трактування когнітивістами літератури як особливого виду ментальної діяльності, а художніх текстів – як форми мислення та пізнання [185], очікуваним підходом для літературознавців стає інтердисциплінарність, яка, за В. Будним та М. Ільницьким, дає дослідникові можливість виходити за межі окремої дисципліни, «проте її мета залишається в рамках міждисциплінарного дослідження і полягає в перенесенні методів з однієї дисципліни в іншу» [25, с. 279].

Одним із таких проектів стає літературознавча геронтологія, дослідження в галузі якої дозволяють пов'язати літературознавчі студії з основами теорії пізньої зрілості та старіння. Позаяк поняття «літературознавча геронтологія» (далі – ЛГ) є одним із ключ-

чових у монографії, вважаємо за необхідне окреслити семантичний обсяг цього терміну, який вперше був використаний американською дослідницею Е. Вайєтт-Браун у розвідці 1990 р. [449]. Вчена так визначає нову дисципліну: «ЛГ – це галузь літературознавства, яка вивчає геронтологічні проблеми і теорії, опановує релевантний термінологічний вокабуляр та залучає до співпраці представників міждисциплінарних напрямів для об'єктивного і критичного обговорення результатів дослідження» [449, с. 299–300]. Вайєтт-Браун також виокремлює підгалузі ЛГ, які спираються або на культурно-історичну школу, або на підмурівки психоаналітичної критики, або на соціологічні та геронтологічні концепції. Галузь ЛГ формується у США, втім глобалізаційні процеси уможливають її динамічне поширення і в Старому світі, про що свідчить швидка реакція британських та австрійських літературознавців. Науковці, зацікавлені у становленні ЛГ (Р. Масрхофер, М. Оро-Пік'єрас, У. Крібернегг, Х. Цайліх, С. Фалкус, Д. Гремсхеммер-Хол), переважно дотримуються визначення американської колеги, конкретизуючи та доповнюючи його на матеріалі окремих художніх творів [353; 374; 335; 454; 280; 298]. Деякі дослідники (Т. Фолкнер, М. Гуллетт, Х. Смолл, А. Волман, С. Еделстайн) надають перевагу ширшому поняттю «дослідження віку» (age studies) для цілей аналізу репрезентацій дорослішання різних вікових категорій, у тому числі і молодих персонажів, тоді як інші (Б. Ваксман, К. Вудворт, М. Хепворт, М. Фезерстоун, Т. Коул, Дж. Кінг) зосереджуються здебільшого на вивченні дискурсу старіння літніх представників персональної сфери художніх творів.

За двадцять років інтенсивної роботи галузі представниками ЛГ було написано та захищено щонайменше десять англomовних дисертацій на матеріалі художніх творів про третій вік та процеси старіння. Хоча переважна більшість робіт виконана в межах літературознавства (при тому, що всі ці всі дисертації позиціонуються як міждисциплінарні), три наукові дослідження захищалися з наукових спеціальностей «соціальна антропологія» [265], «кіномистецтво» [242], та «медсестринство» [383]. Попри оригінальність цих наукових праць, вони мають спільні точки дотику, які формують вектор розвитку ЛГ. Так, в основу досліджень старіння у дисертаціях Дж. М. Фіоре, С. Чіверс, М. Кларк, Є. Стонсікайте покладена феміністична перспектива [287; 254; 255; 416]; вивчення зображень старіння та третього віку у працях А. Елмінді, Е. Грейсона